СОВЕТЛАР ДАВРИДА ЎЗБЕКИСТОН ХОТИН-ҚИЗЛАРИНИНГ ИЖТИМОИЙ ҲАЁТДА ИШТИРОКИ

Д.Собирова, Д.Артикова

В статье анализируется политика Советской власти в отношении женщин Узбекистана дается анализ характерных особенностей данной политики и приложения женщин в общественной жизни Узбекистана в иследуемы период.

Policy Soviet authorities is analyzed in article in respect of womans Uzbekistan, is given analysis of the typical particularities given politicans and positions of the womans in public life Uzbekistan at under investigation period.

Совет мустабид тузуми йилларида коммунистик партия хотин-қизларга нисбатан муносабатда ўз мақсад-манфаатларидан келиб чиққан ҳолда сиёсат олиб борди, бу масаланинг мафкуравий тазйиқ остида ҳал этилиши эса оғир оқибатларга олиб келди.Совет ҳокимияти ва коммунистик партия ўз олдига “аёлларнинг бутунлай янги авлодини, уларни фақат оилани ўйлайдиган шахслар эмас, балки кўпроқ жамият ижтимоий, сиёсий ҳаётида эркаклар билан тенг асосда иштирок этишни истайдиган шахслар қилиб тарбиялашни асосий вазифа қилиб қўйган эди” [1. 375].

Хотин-қизларнинг ҳар соҳада эркаклар билан “тенг ҳуқуқлилигини таъминлаш” нинг бутун бир тизими ишлаб чиқилдики, унинг асосини хотин-қизлар фаолиятига таъсир этишнинг мафкуравий ва ишлаб чиқариш омиллари ташкил этди ва шу мақсадда турли қарор ҳамда кўрсатмалар қабул қилинди [2. 455].

Шунингдек, аёлларнинг машаққатли ҳаёти, у ёки бу кўринишдаги фожиалар сабаби ижтимоий-сиёсий тузумдан, жамиятнинг ўзидан изланмай, бош айбдор дин ва шариат ҳисобланган ҳолда эътиқод эркинлигига нисбатан жанговар атеизм сиёсати олиб борилди. Маълумки, XX аср 40-йилларида жаҳон ҳукмронлигини эгаллаш мақсадида босқинчилик қилган фашизмга қарши кураш кучайди. Бу оғир дамларда собиқ совет давлатида нафақат эркаклар, балки хотин-қизларнинг метин иродаси ҳам катта синовдан ўтди. Иккинчи жаҳон уруши фронтларида 1,5 миллион нафар ўзбекистонликлар жангга кирган бўлса, республикада ўша пайтда қарийб тўрт миллион аҳоли истиқомад қилар эди. “Тўрт юз мингдан зиёд аҳоли урушда ҳалок бўлган бўлса, тахминан 130 минг киши бедарак кетган. Булар ўзбек халқи учун катта йўқотиш эди. Ўзбекистонда 4555 нафар хотин-қизлар уруш йилларида фронтда эркаклар билан бир сафда туриб, ўз матонат ва жасоратининг мисли кўрилмаган намуналарини намойиш этдилар” [3. 347].

Ўзбек аёлларининг ўз вазифасига нисбатан масъулият билан ёндашуви туфайли уруш йилларида халқ ҳўжалигида маълум ютуқларга эришилди. Шу билан бирга республиканинг барча вилоятларида агитатор хотин-қизлар томонидан фашизм устидан ғалабага руҳлантирувчи, халқ ҳўжалигигини ривожлантиришга, ватанпарварлик ҳистуйғуларини шакллантиришга қаратилган маърузалар мунтазам ўқиб борилган, давра суҳбатлари ташкил этилган. Бундай тадбирлар қизил чойхона ва бошқа маданий- оқартув муассасаларида олиб борилган. “Жумладан, уруш йилларида Тошкент вилоятида 1183 Самарқанд вилоятида 5300, Андижон вилоятида 750, Фарғона вилоятида 1455 нафар хотин-қизлар оммавий тарғибот-ташвиқот ишларини олиб бориш учун жалб этилган” [4. 14]

Уруш йилларида тинимсиз меҳнат қилган хотин-қизлар урушдан кейинги тикланиш йилларида ҳам тараққиётни таъминлаш учун жамият ҳаётининг барча соҳаларида фаол иштирок этиб, ўзларининг юксак меҳнат намуналарини кўрсатиб, аввалгидай даражада меҳнат қилишга мажбур эдилар. Чунки совет ҳокимияти ва коммунистик партиянинг мақсад-манфаатларини амалга оширишда арзон ишчи кучи сиффатидаги меҳнатни талаб қилар эди. Хотин-қизлар ўзларининг раҳбарлик фаолиятини ҳам давом эттирдилар. 1949 йилнинг охири-

га келиб республикада ишлаётган колхоз раиси бўлган аёлларнинг сони 5000 нафардан зиёд эди" [5. 52].

КППС МҚнинг 1960 йил 9 январда қабул қилинган "Ҳозирги шароитда партиявий тарғиботнинг вазифалари тўғрисида"ги қарорида, Ўзбекистон КПМҚнинг XVIII Пленуми қарорида жойлардаги тарғибот-ташвиқот тадбирлари, давра суҳбатлари ва маърузаларни хотин-қизларнинг касбий фаолияти ва бандлиги юзасидан келиб чиқиб, юксак даражада ташкил этиш лозимлиги таъкидланган эди. Ушбу чора-тадбирлар натижасида хотин-қизларнинг жамият ижтимоий-сиёсий ҳаётидаги фаолиятига эришилган. Бироқ хотин-қизлар миқдорий жиҳатдан советлар ва партиявий лавозимларда, съезд ва анжуманларда депутат ёки делегат сифатида иштирок этган бўлсаларда, уларда етарли салоҳиятнинг йўқлиги боис, беписандлик билан "тил-забони йўқ қиёфасиз кўпчиликни" [6. 142] ташкил этган ҳолда амалдаги қонунларга янгиликлар, ўзгартиришлар киритишга қодир эмас эдилар. Чунки улар етарли қобилиятга эга бўлмай, атига совет тузумининг "гегемон синфи бўлган ишчи ва деҳқон" вакиллари эдилар. Совет ҳокимияти хотин-қизлар ўртасида олиб борган сиёсатни мустамлакачилик моҳиятини турли шаклларда ниқоблашга ҳаракат қилди. Қабул қилиб келинган қарор ва қонунлар, амалга оширилган тадбирлар асосан аёлларни ижтимоий фойдали меҳнатга жалб қилиш, ишлаб чиқариш илғорларини мақташга йўналтирилди. Уларнинг турмуши, ҳаёти, оиласи муаммоларига етарли эътибор берилмади.

Хулоса қилиб айтганда, совет ҳокимияти даврида аёлларнинг ижтимоий ҳаётда фаоллашуви турли тўсиқларга ва муаммоларга дуч келиши қуйидаги ҳолатларда, яъни аёлларни ижтимоий ишлаб чиқаришга жалб этиш асосий мақсад деб белгиланган ҳолда ижтимоий масалага эътибор қаратилмаганлигида, ижтимоий соҳадаги муаммолар бевосита ҳаёт талаблари билан эмас, балки маъмурий буйруқбозлик усулида ҳал этилганлигида намоён бўлди.

Адабиётлар:

1.Ўзбекистоннинг янги тарихи. Иккинчи боб.Ўзбекистон совет мустамлакачилиги даврида. – Т.: Шарқ, 2000.

2. Компартия Узбекистана в борьбе за решение женского вапроса в период строительства социализма (1917–1937 гг.) Сб.док и матер. – Т.: Узбекистан, 1917.

3. Исмоилов Н. Фашизмга қарши уруш даврида қашқадарёликлар. Фашизм устидан қозонилган ғалабага Ўзбекистоннинг тарихий ҳиссаси. 1941–1945 йй.Республика илмий назарий конференсия материаллари. – Т.: Фан, 1996.

4. Мадраҳимова Р. Ўзбекистон хотин-қизларининг Улуғ Ватан уруши йилларидаги меҳнати ва ҳарбий жасорати. – Т.: Фан, 1981.

5.Тошхўжаева Н. Ўзбекистон қишлоқ хотин-қизлари уруш йилларида (1941–1945 йй.). – Т.: Фан, 1985.

6. Каримов И.Империя даврида бизни иккинчи даражали одамлар деб ҳисоблашар эди. "Независимая газета" мухбирининг саволларига жавоблар. 2005 йил 14 январь // 13-жилд. – Т.: Ўзбекистон, 2005.

Андижон давлат университети,
2012 йил 19 мартда қабул қилинган
(Тақризчи: проф. И. Алимов)